

ДМИТРО ПРОКОПОВИЧ ТРОЩИНСЬКИЙ (1749–1829) – ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ, МЕЦЕНАТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто життєвий шлях державного діяча Російської імперії, українця за походженням, Дмитра Трощинського. Досліджено його походження, родовід, державну службу за часів правління Катерини II, Павла I та Олександра I. Висвітлено родинні зв'язки Д. Трощинського із сім'єю Гоголів. Обґрунтовується висновок про те, що своєю діяльністю він сприяв пробудженню української культури та національної самосвідомості.

Ключові слова: Дмитро Трощинський; генерал-прокурор; таємний радник; сенатор; меценат української культури.

6 листопада 2015 р. виповнилося 266 років від Дня народження Дмитра Прокоповича Трощинського – великого державного діяча Російської імперії, українця за походженням, генерал-прокурора, голови Поштового правління, таємного радника, сенатора, мецената української культури.

Виходець зі знатної української козацької сім'ї, молодий, талановитий, амбіційний чоловік потрапив до Санкт-Петербурга і почав ревно служити імперії. У XVIII ст. така ситуація повторювалася з багатьма нашими співвітчизниками. Але, служачи Російській імперії, вони водночас, мимоволі, не будучи байдужими до України, багато в чому сприяли в той важкий для нашої країни час пробудженню національної самосвідомості, розвитку культури та науки. Одним із таких талановитих і шанованих у Російській імперії та Україні діячів був Д. Трощинський.

Його біографією цікавилися український письменник П. Куліш [10] і російський поет О. Пушкін [20]. Життєвий шлях вивчали дослідники української та російської історії, культури й права Н. Ейдельман [25], О. Звягінцев [6–7], Ю. Манн [12], Г. Мельничук [13]. Дослідники М. Арошенко [1], С. Гупало [4], І. Золотуський [8] вивчають історію родин-

них зв'язків Д. Трощинського із сім'єю Гоголів. На основі праць цих дослідників автор статті ставить за мету висвітлити життєвий шлях, родинні зв'язки й державну службу великого державного діяча Російської імперії та України Д. Трощинського.

Народився Дмитро Прокопович 26 жовтня (за новим стилем – 6 листопада) 1749 р. в м. Глухів Чернігівської губернії в родині військового писаря Прокопа Івановича Трощинського. Дмитро Трощинський – нащадок славетного, здавна шанованого українського дворянського роду, відомого в Запорозькій Січі ще з XVI ст. Його предки перебували в гетьманському козацтві. Один із них – Степан – у 1704–1708 рр. був гадяцьким полковником і доводився племінником І. Мазепі. Інший – отаман Матвій Трощинський – був його зятем, за що згодом і постраждав. Петро I запідозрив його в співництві зі «зрадником» і посадив у в'язницю, де він і помер. Вдова Матвія, залишившись з малолітнім сином Іваном, переїхала жити в Полтавську губернію.

Іван Матвійович Трощинський, обзавівшись родиною, купив хутір у містечку Яреськи Миргородського повіту Полтавської губернії, де в нього народилося четверо синів. Один із них (у миру – Іван, а в церковних колах –

Амфілохій), присвятив себе релігії і став архімандритом у Києві, потім єпископом перяславським. Інший – Прокіп (батько майбутнього царедворця Дмитра Трощинського) – дослужився до звання військового товариша.

За сімейною традицією Прокіп Іванович вирішив відправити своїх синів (Андрія, Юхима, Дем'яна і Дмитра) на Запорозьку Січ, але вона тоді вже доживала останні дні. Старший син Андрій повернувся додому і незабаром одружився. Те саме зробили (крім Дмитра) й інші брати. Їхнє життя протікало скромно й непомітно. Інша доля була уготована молодшому братові – Дмитру [13].

Початкову освіту Дмитро Прокопович отримав вдома, за його власним зізнанням, «російській грамоті» навчався в парафіяльного дячка. Після цього, завдяки протекції рідного дядька архімандрита Амфілохія був призначений у Київську духовну академію. У юнацькі роки багато читав, займався самоосвітою, до того ж був від природи розумним і кмітливим [12]. За спогадами Софії Василівни Капніст-Скалон: «Будучи бідним, дійшов він [Дмитро – авт.] майже пішки до Києва, щоб вчитися там у так званій тоді бурсі. Сам він говорив нам, що мав писати цілі дні для інших, за те тільки, щоб мати право займатися ввечері в бурсі при чужій сальній свічці» [21, с. 308–309].

Під час російсько-турецької війни 1768–1774 рр. Дмитро Прокопович брав участь у бойових діях і отримав звання флігель-ад'ютанта капітанського рангу, у 1773 р. – звання полкового писаря. Наприкінці війни був відряджений у Молдову в розпорядження командувача окремого корпусу князя Миколи Васильовича Репніна для виконання секретарських обов'язків. Перебував на цій посаді 13 років, доки М. Репнін був уповноваженим послом у Стамбулі [12]. Своєю працьовитістю Д. Трощинський швидко звернув на себе увагу князя, який не розлучався з ним усі ці роки [24]. Усе складалося для молодого людини дуже добре.

Проте несподівано для всіх у 1781 р. Д. Трощинський через хворобу залишив вій-

ськову службу. Але на цивільному терені його чекала більш успішна кар'єра. Наступного року він потрапив у канцелярію головного директора пошт графа О. Безбородька і незабаром став одним із кращих його співробітників. 1784 р. Дмитро Прокопович став правителем дипломатичної канцелярії, а 12 лютого 1786 р. отримав звання колезького радника.

Чергове піднесення Д. Трощинського розпочалося при Катерині II. 1787 р. імператриця проїжджала через Україну в супроводі О. Безбородька. Князь М. Репнін рекомендував графу Д. Трощинського як надійного й досвідченого чиновника. Подорож імператриці стала «зорею щастя для Дмитра Прокоповича» – його кар'єра стрімко пішла вгору [12].

У 1791 р., ідучи на переговори з турецькими уповноваженими в Ясси, О. Безбородько попросив дозволу, щоб за його відсутності про справи канцелярії доповідав імператриці особисто Д. Трощинський. 1793 р. Катерина II призначила його своїм статс-секретарем і одночасно членом Головного поштового правління, а через три роки звела в чин дійсного статського радника [25]. До обов'язків Д. Трощинського входило прийняття доповідей генерал-рекетмейстера, внутрішньої пошти та приватних прохань, які подавалися на височайше ім'я, і підготовка по них щоденних доповідей Катерині II [19]. У нагороду за сумлінну працю імператриця в 1794 р. наказала підготувати указ про нагородження Д. Трощинського орденом Св. Володимира II ступеня, пояснивши при цьому: «Я не звикла працювати з секретарем без зірки» [7].

Одного разу (1796) Катерина II повіквалася, скільки він має прибутку від свого скромного маєтку в Україні. «Ніскільки, – відповів Дмитро Прокопович. – Все віддаю рідним». Імператриця повеліла принести плани західних губерній імперії і мовила: «Вибирай, що хочеш». Д. Трощинський вказав на містечко Кагарлик у Київській губернії. Але цього Катерині II здалося замало, і вона віддала йому все Кагарлицьке староство і Вербовецькі та Хремтявські землі в Подільській губернії [4].

Нагороди, отримані Д. Трощинським за його сумлінну працю, були цілком заслужені. Як писав біограф князя О. Безбородька Микола Григорович, «потрібно чимало зробити або зібрати безліч написаних ним указів, які зберігаються в державних архівах, всі вони своїм стилем, барвистістю викладу і лаконізмом можуть вважатися кращими роботами ділового стилю періоду царювання Катерини, в цьому відношенні вони нічим не поступаються працям його начальника Безбородька» [13].

На відміну від багатьох інших сановників, Дмитру Прокоповичу вдалося не тільки зберегти своє становище після сходження на престол Павла I, але й піднятися, отримати нові посади й нагороди. Д. Трощинський супроводжував нового імператора в Москву на коронацію і був призначений сенатором і присутнім у Раді, влаштований при виховному товаристві благородних дівиць [24]. У день вінчання на царство Павло I власноруч поклав на нього командорські знаки ордена Св. Анни I ступеня і потім майже щорічно удостоював улюбленця новими нагородами, підвищеннями по службі та іншими знаками своєї уваги. За Павла I Дмитро Прокопович зберіг за собою посаду статс-секретаря і став одночасно головою Поштового правління [22, с. 1145]. За прикладом своєї матері Павло I щедро обдаровував його і матеріальними благами, «пожалував» 1 200 душ кріпосних селян, орден Св. Олександра Невського, Мальтійський командорський хрест Івана Єрусалимського, удостоїв генеральського чину таємного радника [13].

Однак службова діяльність чиновника не була безтурботною. Сімейна хроніка Трощинського свідчить: «Одного разу, приїхавши до Сенату, Дмитро Прокопович побачив підписаний государем указ про новий, вельми нещадний податок. Уявивши, яке невдоволення це викличе в Росії, Дмитро Прокопович не стримав своїх емоцій – розірвав указ і поїхав додому. Звелів складати цінності в карету і почав одягатися в далеку дорогу, чекаючи наказу вирушати на заслання до Сибіру. Однак

такого наказу не було. Імператор викликав Трощинського до себе. Той знав, що нічого доброго в таких випадках від Павла очікувати не доводиться. Хоч і блідий, він упевненою ходою увійшов до кабінету імператора, пояснив причину свого вчинку. Павло заспокоївся і, обіймаючи його, зі сльозами на очах вимовив: «Дай Бог мені побільше таких людей!» [4].

Однак скоро після цього він потрапив в опалу. Чималу роль у кар'єрі Д. Трощинського того часу зіграла його близькість до О. Безбородька. Недарма саме в день смерті канцлера 6 квітня 1799 р. Дмитра Прокоповича було звільнено з посади президента Поштового департаменту, а 14 жовтня 1800 р. – повністю зі служби. Дослідник Н. Ейдельман вважає, що Д. Трощинський брав участь у змові проти Павла I [25, с. 285, 287].

Новий зліт кар'єри Д. Трощинського припав на правління наступного імператора. У ніч з 11 на 12 березня 1801 р. його викликали в палац, де він написав маніфест про сходження на престол Олександра I, у якому імператор відрікався від політики Павла I й урочисто присягав «управлять богом нам вручений народ по законам и по сердцу в бозе почивающей августейшей бабки нашей государыни императрицы Екатерины Великой» [11]. Олександр I повернув Д. Трощинському звання сенатора і посаду головного директора пошт [8, с. 68]. Обійнявши цю посаду, він користувався правом особистої доповіді імператору. Це було винятком зі звичайних правил, оскільки після влаштування міністерств пошту було включено до складу Міністерства внутрішніх справ, яке очолив граф В. Кочубей [16].

26 березня 1801 р. було скасовано стару Імператорську раду і замість неї створено нову Раду «важливіших державних справ», яка отримала назву Державної. Д. Трощинський став одним із членів цієї Ради і головним начальником її канцелярії, зберігши за собою всі попередні посади [17]. 15 вересня цього року він отримав чин дійсного статського радника [6].

Відтоді Д. Трощинський став довіреним і найбільш впливовим радником імператора. Про особливу довіру Олександра I до Д. Трощинського свідчить той факт, що Дмитро Прокопович був одним із членів Негласного (Таємного) комітету (неофіційного дорадчого органу при імператорі, що підготував проекти організації міністерств, перетворення Сенату та інші реформи), до якого входили В. Кочубей, Н. Новосильцев, П. Завадовський, А. Чарторийський та ін. За службу Олександр I подарував Д. Трощинському діамантовий перстень вартістю в 7 тис. крб (сума на ті часи величезна) [13].

Однак Дмитро Прокопович, вихований у старих традиціях, був переконаним прихильником усталених форм правління. На думку сучасників, його «відсталі поняття погано погоджувалися з напрямком нового царювання». Незабаром він був потіснений молодими прихильниками реформ, що склали Негласний комітет. 1802 р. Д. Трощинський подав на ім'я імператора записку, у якій різко виступив проти утворення в Росії міністерств. Тому Олександр I доволі швидко охолонув до нього.

Після створення міністерств з 1802 до 1806 р. Д. Трощинський займав скромну посаду міністра наділів і продовжував керувати поштовим відомством. Прямий і різкий характер Дмитра Прокоповича став причиною як початку, так і закінчення його кар'єри. У 1803 р. він висловив незгоду з підвищенням А. Аракчеєва і 9 червня 1806 р. вийшов у відставку [16]. Його відставка змінила також положення пошти в складі Міністерства внутрішніх справ Росії: із Головного поштового правління її було перетворено на Поштовий департамент, а посаду головного поштдиректора скасовано [3, с. 62–63].

Після відставки Д. Трощинський оселився у своєму полтавському маєтку Кибинці, у якому в колі родичів і друзів він провів вісім років. У цей час він листувався з видатним полководцем Михайлом Іларіоновичем Кутузовим, з яким познайомився в дні російсько-турецької війни 1768–1774 рр. Потім часто вони зустрічалися в Києві, де М. Кутузов мав

власний будинок і займав посаду київського генерал-губернатора. Зустрічалися вони також і в Кагарлику. Там Д. Трощинський керував будівництвом палацово-паркового комплексу [13].

1812 р. полтавське дворянство обрало Дмитра Прокоповича своїм предводителем, і за їхнім дорученням у 1814 р. він зустрічав імператора, який повертався з-за кордону [18, с. 91–92]. Олександр I знову «помітив» старого вельможу. Але Д. Трощинський не мав наміру довго затримуватися в столиці. Він збирався повернутися на рідну Полтавщину. І тут послідувало високе призначення, якого він не очікував, але від якого не міг відмовитися. 30 серпня 1814 р. Дмитра Прокоповича призначили міністром юстиції Російської імперії і генерал-прокурором [4]. На цій посаді він знову почав виявляти колишнє завзяття і старанність у справах, йому довелося працювати багато й напружено, розбираючи справи, які накопичилися за роки війни. Коли його запитували про роботу, він тільки зітхав: «Без відпочинку сиджу за справами по своєму департаменту, про який можна сказати вслід за Давидом: це море велике й просторе, в ньому ж гадів несть числа!» [6].

На посаді генерал-прокурора Дмитро Прокопович продовжував залишатись таким же непримиреним противником реформ, що особливо проявилось під час обговорення в Державній раді 1815 р. проекту Громадянського уложення, представленого Комісією складання законів. Д. Трощинський вважав його лише «зіпсованим перекладом кодексу Наполеона» [14, с. 45–46]. Цей проект, зрештою, повернули Комісії. Д. Трощинський був цілком задоволений здобутою ним перемогою. В одному зі своїх листів він підкреслив, що його «вдала боротьба з проектом привела в захоплення не тільки публіку, але навіть і двір». Цьогоріч ним було видано книгу «О неудобствах, происходящих от государственного управления в форме единоличной» [23].

Один із перших біографів генерал-прокурора І. Іванов писав про нього: «Трощинский хотя и не получил классического образования,

но, имея светлый ум, наблюдательность, сам себя образовал в школе практических деловых упражнений, так что его проекты, мнения, министерские бумаги носят на себе отпечаток ясного понимания предмета, строгой отчетливости в изложении и, наконец, в них всегда преобладает практическая сторона относительно приведения в исполнение предполагаемого, которая приобретает только долговременным упражнением в делах. Он, как известно, много писал проектов по разным предметам, подавая замечательные мнения» [5, с. 127].

Напружена праця погано позначилася на здоров'ї міністра. Остаточно його виснажила важка втрата – смерть єдиної дочки княгині Надії Хілкової, яка померла в 1817 р., залишивши йому єдину онуку дванадцяти років [21, с. 318]. Це й послужило основною причиною відставки Дмитра Прокоповича. 25 серпня 1817 р. він вийшов у відставку з пенсією в 10 тис. крб. П'ять років він жив у Санкт-Петербурзі, а потім переїхав у свій улюблений полтавський маєток Кибинці, перетворивши його на своєрідне «культурне гніздо» [6].

У Кибинцях бував цвіт вищого столичного суспільства – генерали, графи Бутурлін, Бібіков, декабристи брати Муравйови-Апостоли, М. Бестужев-Рюмін та ін., часто гостювала мати Миколи Васильовича Гоголя – Марія Іванівна Косяровська [13].

Спорідненість Д. Трощинського з родиною Гоголів велася по жіночій лінії. Рідна тітка Марії Іванівни – Анна Матвіївна Косяровська – була одружена з братом Дмитра Прокоповича – Андрієм [12]. Батько Миколи Гоголя – Василь Опанасович – працював у Д. Трощинського управителем і завідував його домашнім театром, на сцені якого відбувалися постановки його творів. У ролях, крім інших акторів-аматорів, грали дружина та син Микола. За добру службу Василь отримав приміщення у флігелі особняка в Кибинцях.

Розуміючи, що життя підходить до кінця, Дмитро Прокопович щедро дарував нажите тридцятирічною службою добро родичам і

щорічно утримував у навчальних закладах не менше як десять стипендіатів. Неоціненну допомогу надав він Миколі Гоголю. Майбутній автор «Ревізора» і «Мертвих душ» завдяки йому зміг отримати освіту і зробив перші кроки по службі. Дмитро Прокопович щорічно сплачував за навчання Миколи в Ніжинській гімназії 1 200 крб сріблом [4].

Біограф родини Гоголів М. Арошенко припускає, що справжнім батьком Миколи Васильовича був Д. Трощинський. Для доказу своєї версії він наводить таку історію. 1806 р., перебуваючи в опалі, Дмитро Прокопович з'явився в Кибинцях. Коли Марія завагітніла в 14 років, Д. Трощинському вже було 59. Ось і довелося відправляти її народжувати до давнього друга – військового лікаря Михайла Трахимовського у Великі Сорочинці. Існувала навіть легенда «прикриття», що М. Гоголь народився в дорозі. У ті часи діяв суворий закон Петра І: усіх позашлюбних дітей позбавляти дворянського звання, записувати в солдати, селяни або художники. Дмитро Прокопович досконало знав закони Російської держави, а також лазівки в цих законах. Тому для «юридичного» підтвердження дворянського походження свого позашлюбного сина він віддав його «на усиновлення» своїм бідним родичам. І тут Дмитро Прокопович підстрахувався двічі. Доручив своєму управителю Василю Яновському терміново одружитися з Марією і дав у придане величезну суму – 40 тис. крб. А коли народився Микола, його записали молодшим на два роки. Тому він за шкільними документами Полтави народився 1811 р., а Марії тоді вже виповнилося 17 років. Усе законно [1]. Звісно, ця версія є лише припущенням автора, але, як і будь-які інші, вона має право на існування.

Д. Трощинський належав до числа найбагатших людей України. У нього було близько 70 тис. десятин землі, великі володіння на Полтавщині, Київщині, Поділлі і Воронежській губернії, понад 6 тис. кріпаків, будинки в Санкт-Петербурзі та Києві, рухомість вартістю 1 млн крб сріблом [12].

Д. Трощинський був шанувальником української старовини, другом і покровителем

багатьох українських літераторів, художників, композиторів, науковців, у тому числі В. Капніста, П. Коропчевського, Я. Маркевича, В. Ломиковського, В. Гоголя, В. Боровиковського, А. Веделя. Був одним із ініціаторів першого видання «Енеїди» І. Котляревського в 1798 р. Утримував за власні кошти виховний заклад для дітей незаможних дворян у Полтаві. Свій маєток у Кагарлику перетворив на значний осередок української культури. Тут зберігалася унікальна бібліотека, у якій нараховувалося понад 20 тис. книг і яку було розпродано після його смерті, картинна галерея, колекція зброї і табакерок, старовинних монет і медалей, утримувався оркестр, діяв домашній театр [2, с. 71]. П. Куліш назвав цей маєток «Українськими Афінами» [10, с. 20]. М. Цертелєв присвятив Д. Трощинському «Опыт собрания старинных малороссийских песней» (СПб., 1819), а Я. Маркевич – книгу «Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях» (СПб., 1798) [12].

Ще сто років тому про маєток Трощинських у Кагарлику ходили легенди. Розкішний палац і парк навколо нього порівнювали з Софіївським парком: дерева з усіх кінців Європи та Азії, озерце «Океан і материк», десятки скульптур, доглянуті алеї. На території Кагарлика Дмитро Прокопович відновив давню Святотроїцьку церкву (до наших днів не збереглася), вівтарний образ «Гаємної вечері», для якої написав В. Боровиковський. Розбив парк площею 23 160 десятин, побудував триповерховий палац, прикрашений трикутним портиком і колонадою – усе в стилі класицизму. Паркові алеї прикрашали копії зі знаменитих римських і грецьких скульптур – усього близько сорока. Від усієї цієї розкоші до наших днів дійшло небагато: голова римського воїна, скульптура юного Діоніса і кілька фрагментів мармурових барельєфів, що сьогодні зберігаються в Кагарлицькому краєзнавчому музеї.

У часи, коли в маєтку лунали голоси господарів і гостей, його зали прикрашали копії творів європейських художників, серед яких були Рубенс і Мікеланджело. Траплялися тут

і оригінали – зокрема, картини відомого художника В. Боровиковського. Петербурзький художник, родом із Миргорода, мінімум двічі писав господаря будинку. Один із цих портретів нині зберігається в Третьяковській галереї, інший – у Державному російському музеї в Санкт-Петербурзі. На жаль, ні палацу, ні розкішного парку нинішні відвідувачі Кагарлика вже не знайдуть. Від маєтку залишилися тільки ворота. За ними – стадіон (на місці зруйнованого в 1944 р. палацу) [15].

Нашадки Д. Трощинського збанкрутіли і продали маєток земельному банку. Пізніше його придбав військовий діяч Михайло Іванович Чертков. 1881 р. він пішов у відставку й оселився в Кагарлику, куди запросив польського садівника Бернхарда для капітальної реконструкції парку [9].

Біографією Д. Трощинського цікавився О. Пушкін. У своєму щоденнику за 1834 р. він записав одну з історій про нього [20, с. 562–563]. На думку дослідника Б. Модзалевського, з яким погоджується також історик Н. Ейдельман, саме М. Гоголь став для О. Пушкіна джерелом інформації про Д. Трощинського [25, с. 285]. В юності Микола Васильович часто бував у будинку відставного вельможі. Розмови з О. Пушкіним відбувалися в 1834 р., у період, коли поет заглибився у вивчення історії. Зокрема, він збирав відомості про події 1801 р., пов'язані зі вбивством імператора Павла І. За матеріалами щоденника О. Пушкіна, Д. Трощинський мав безпосереднє відношення до подій 11 березня, він брав участь у нарадах змовників – царевбивць, ним було складено маніфест про вступ на престол нового імператора Олександра І [20, с. 562–563]. Імовірно, ця близькість до вбивства Павла І, яка звільнила престол для Олександра І, зіграла свою роль у новому піднесенні Дмитра Прокоповича. Тоді він став головним директором пошт, міністром юстиції, але незабаром відбулося чергове падіння його кар'єри, коли імператор-син, зрештою, віддалив від себе вбивць імператора-батька [8, с. 68].

Незадовго до смерті, у 1829 р., Д. Трощинський написав у листі до свого давнього приятеля М. Бантиш-Каменського: «Бачу, що боротьба життя мого зі смертю скоро скінчиться, бо останній служить надійною помічницею моя старість». Д. Трощинський помер 26 лютого 1829 р. Похований у селі Кибинці Миргородського повіту Полтавської губернії [7].

Отже, Дмитро Прокопович Трощинський – один із небагатьох вихідців із України, що досягли вищих ешелонів влади в Російській імперії завдяки праці та наполегливості, чесному служінню високим ідеалам. Розпочавши кар'єру рядовим канцеляристом у Малоросійської колегії, Д. Трощинський дослу-

жився до вищих державних посад, був кавалером багатьох орденів. Упродовж правління трьох імператорів – Катерини II, Павла I і Олександра I – він був наближеним до трону і не осоромив свого імені в найважчі часи. Сучасники називали його «бичем справедливості й покровителем бідних». Служачи Російській імперії, він, не будучи водночас байдужим до України, багато в чому сприяв пробудженню національної самосвідомості, розвитку культури та науки. Завдяки Дмитру Трощинському Микола Гоголь став відомий світові. Рід Трощинських внесений до родовідної книги Полтавської губернії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Арошенко М. Три отца Николая Гоголя / М. Арошенко // Вечерняя Одесса. – 2013. – 25 мая (№ 76).
2. Білоусько О. А. Нова історія Полтавщини. Кінець XVIII – початок XX століття / О. А. Білоусько, В. І. Мирошніченко. – Полтава : Оріяна, 2003. – 264 с.
3. Варадинов Н. История министерства внутренних дел / Н. Варадинов. – Ч. I. – СПб. : В типографии министерства внутренних дел, 1858. – 247 с.
4. Гупало С. Опекун Гоголя / С. Гупало // «Зеркало недели». – 2002. – № 12 (28 марта).
5. Дмитрий Прокофьевич Трощинский / В кн. : Иванов И. Опыт биографий генерал-прокуроров и министров юстиции / И. Иванов. – СПб. : Печатано в типографии Правительствующего сената, 1863. – С. 127–136.
6. Звягинцев А. Г. Роковая Фемида. Драматические судьбы знаменитых российских юристов / А. Г. Звягинцев // Дмитрий Прокофьевич Трощинский (1754–1829). – М. : Астрель, АСТ, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bookucheba.com/istoriya-yurisprudentsii-knigi/dmitriy-prokofevich-troschinskiy-17541829-delo-17640.html>.
7. Звягинцев А. Секретарь со звездой. История карьеры лучшего придворного докладчика Екатерины II / А. Звягинцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://versia.ru/articles/2012/jun/27/sekretar_so_zvezdoj.
8. Золотусский И. П. Гоголь / И. П. Золотусский. – М. : Молодая гвардия, 1984. – 527 с.
9. Кагарлыкский парк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kagarlyk.com.ua/dostoprimechatelnosti/kagarlykiyskiy-park.html>.
10. Кулиш П. А. Несколько предварительных слов / П. А. Кулиш // Основа. – 1862. – № 2. – Отд. 6. – С. 20.
11. Манифест. О кончине Императора Павла I, и о вступлении на Престол Императора Александра I. С приложением клятвенного обещания (12 марта 1801 г.) // Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ РИ). – Собрание первое. – Т. XXVI. – № 19 779. – С. 583.
12. Манн Ю. В. Украинские Афины / Ю. В. Манн // Педагогика искусства. Электронный научный журнал учреждения Российской академии образования «Институт художественного образования». – 2009. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.art-education.ru/AE-magazine/>.
13. Мельничук Г. Имперский министр казацкого рода. Дмитрий Трощинский – «бич справедливости» и «покровитель бедных» / Г. Мельничук // День. – 2002. – № 118 (5 апреля).
14. Министерство Юстиции за сто лет. 1802–1902. Исторический очерк. – СПб. : Сенатская типография, 1902. – 340 с.
15. На стадионе – Гоголь! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://secondiary.ru/na-stadione-gogol.html>.
16. О знакомых семьи: Косяровские, Трощинские. Роль почтового ведомства в жизни Гоголя [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gogol.lit-info.ru/gogol/family/o-znakomyh.htm>.
17. Об упразднении Совета, учрежденного при Дворе (26 марта 1801 г.) // ПСЗРИ. – Т. XXVI. – № 19 805. – С. 598.
18. Павловский И. Ф. Полтавцы: Иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители. – Полтава : Т-во печатн. дела, 1914. – 308 с.

19. «Поручаю Вам усугубить надзор». Генерал-прокурор Дмитрий Прокофьевич Трощинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.histussr.ru/hussrs-331-2.html>.
20. Пушкин А. С. Дневник 1833–1835 // Полное собрание сочинений : в 6 т. – Т. 5. – М., 1950. – С. 562–563.
21. Скалон С. В. (Капнист-Скалон С. В.). Воспоминания / С. В. Скалон // Записки русских женщин XVIII – первой половины XIX века. – М. : Современник, 1990. – С. 281–388.
22. Соколов Н. И. Русская почта в царствование Императора Павла I / Н. И. Соколов // Почтово-телеграфный журнал. – 1900. – № 10. – С. 1145–1149.
23. Трощинский Д. П. О неудобствах, происходящих от государственного управления в форме единоличной / Д. П. Трощинский. – СПб., 1815. – 6 с.
24. Трощинский Дмитрий Прокофьевич / Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона [Электронный ресурс]. – СПб. : Типо-литография И. Ф. Ефрона, 1898. – 80 Min / 700 MB. – 1 электрон. опт. диск (CD-R) .
25. Эйдельман Н. Я. Грань веков / Н. Я. Эйдельман. – М. : Мысль, 1986. – 384 с.

И. С. Миронова, Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ДМИТРИЙ ПРОКОФЬЕВИЧ ТРОЩИНСКИЙ (1749–1829) – ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ, МЕЦЕНАТ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье рассмотрены жизненный путь государственного деятеля Российской империи, украинца по происхождению, Дмитрия Трощинского. Исследованы его происхождение, родословная, государственная служба во времена правления Екатерины II, Павла I и Александра I. Освещены семейные связи Д. Трощинского с семьей Гоголів. Обосновывается вывод о том, что своей деятельностью он способствовал пробуждению украинской культуры и национального самосознания.

Ключевые слова: *Дмитрий Трощинский; генерал-прокурор; тайный советник; сенатор; меценат украинской культуры.*

I. S. Mironova, Petro Mohyla Black Sea State University, Nikolaev, Ukraine

DMITRY PROKOFIEVICH TROSHCHINSKY (1749–1829) – A STATESMAN OF THE RUSSIAN EMPIRE AND A PATRON OF UKRAINIAN CULTURE

The article describes the life of the great statesman of the Russian Empire, who had Ukrainian origin, the general procurator, chairman of the Postal Board, Privy Councillor, Senator, patron of Ukrainian culture, the owner of a home theater Dmitry Prokofyevich Troshchinsky. The questions of his origin, ancestry, public service, the ups and downs in his career during the reign of three emperors – Catherine II, Paul I and Alexander I are examined.

The author pays his attention to the questions of Troshchinsky' home education, youth years of his life, military service during the Russian-Turkish War of 1768–1774., as well as official and friendly relations with famous political, military and cultural figures of the Russian Empire – prince Mikhail Repnin, earl A. Bezborodko commander Mikhail Kutuzov, decembrists brothers Ants-Apostles, M. Bestuzhev-Rumin and others.

The article highlights the way of receiving by Troshchinsky the high state awards for his faithful service on the Russian Empire, the author suggests the probability of his involvement in the conspiracy against the Emperor Paul I, highlights the last years of Troshchinsky in the estate Kybyntsi. A special place is given to the family ties of Troshchinsky with the M. Gogol family, his participation in the life of the famous ukrainian writer.

Considerable attention the author focuses on the role of the public figure in the development of Ukrainian science and culture, creating a home theater and building a park culture in his estate in Kaharlyk. The article substantiates the conclusion that D. Troshchinsky by his activities in Ukraine contributed awakening Ukrainian national consciousness.

Keywords: *Dmitry Troshchinsky; general procurator; a privy councilor; senator; philanthropist of Ukrainian culture; Nikolai Gogol; Kibintsy; Kaharlyk park.*

© Міронова І. С., 2015

Дата надходження статті до редколегії 11.09.2015

Рецензенти: *д-р іст. наук, професор Котляр Ю. В.;*
д-р іст. наук, професор Сінкевич Є. Г.